

Лекція 3.

Тема.

Усне ділове мовлення.

Мета.

Курс “Ділова українська мова” має на меті набуття комунікативного досвіду, що сприяє розвитку креативних здібностей студентів та спонукає до самореалізації фахівців, активізує пізнавальні інтереси, реалізує евристичні здібності як визначальні для формування професійної майстерності та конкурентоздатності сучасного фахівця.

Вступ.

Усне ділове спілкування передбачає всілякі способи взаємодії між співрозмовниками за допомогою вербальних (словесних) і невербальних (поза, жести, міміка, одяг, знаки, символи) засобів.

Залежно від способу сприймання інформації, кількості учасників, ФОРМИ СПІЛКУВАННЯ МОЖНА ПОДІЛИТИ НА ТАКІ ВИДИ:

1. Контактне (безпосереднє);
2. Дистанційне (телефонне, селекторне);
3. Діалогічне (з одним співрозмовником);
4. Монологічне (доповідь, промова);
5. Полілогічне (диспут);
6. Усне (розмова, бесіда);
7. Письмове (листи, телеграми, електронні засоби);
8. Міжперсональне (нарада, колоквиум);
9. Масове (збори, мітинг);
10. Офіційне, функціональне (пов’язане зі службовою діяльністю);
11. Приватне, інтимно-сімейне (у невимушеній, неформальній обстановці);
12. Анонімне (між незнайомими – вулиця, транспорт).

Важко не погодитися з соціолого-психологами, які запевняють, що успіх бізнесу на 85% залежить від уміння спілкуватися.

“Мистецтво проведення війни, - говорив Наполеон, - це наука, в якій вдається тільки те, що було розраховано і продумано”. Це так само актуально і для ораторів.

План.

1. Основи ораторського мистецтва.
2. Види і жанри прилюдних виступів.
3. Універсальні величини усного спілкування.

4. Комунікативні ознаки культури мовлення.

Зміст лекції.

1. Основи ораторського мистецтва

БЕЗПОСЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА ДО КОНКРЕТНОГО ВИСТУПУ ЗАЗВИЧАЙ МАЄ ТАКІ ЕТАПИ:

1. ОБДУМУВАННЯ ТЕМИ. Важливо враховувати інтереси аудиторії, рівень її вимогливості, критерії оцінок, ступінь обізнаності з цього питання.

2. ОПРАЦЮВАННЯ І ПИСЕМНЕ ОФОРМЛЕННЯ ТЕМИ:

- добір літератури;
- проведення документованих виписок;
- найнеобхідніше слід законспектувати (конспект буває текстуальний і вільний). Писемне оформлення теми може мати вигляд плану, стислого або розгорнутого, тез або повного тексту виступу. Повний текст пишуть тоді, коли він призначений не для одного виступу, коли будується на великому і складному матеріалі, висвітлює серйозні теоретичні проблеми або для офіційної доповіді;
- читання вголос однієї сторінки стандартного тексту триває приблизно 2 хвилини;
- підготовка технічних засобів і наочних посібників (необов'язково).

3. КРИТИЧНИЙ РОЗБІР ГОТОВОГО ВИСТУПУ. Готовий виступ треба обов'язково проаналізувати з погляду його композиції (зачин, виклад, кінцівка), логічності викладу, зрозумілості термінів, чіткості визначень, добору фактів. Треба скоротити довгі речення, спростити текст, ввести звертання до слухачів, приклади, можливо, жарти. Початкові й кінцеві речення слід записати, навіть якщо весь виступ виголошується з пам'яті.

4. ТИМЧАСОВИЙ ВІДХІД ВІД ТЕМИ. Після повного опрацювання тексту виступу спеціалісти радять на кілька днів відкласти його, не займатися цим питанням, щоб уклалася в пам'яті тема, остаточно вималювалася, зазнала певних змін тощо.

5. ВИГОЛОШЕННЯ ТЕМИ. Перед виступом текст доцільно ще раз прочитати вголос, можна перед дзеркалом або перед кількома слухачами.

На 15-20 хвилині виступу настає "криза уваги". Щоб привернути увагу, можна скористатися риторичними питаннями, захоплюючими фактами, прикладами, заохоченням слухачів до дискусії тощо.

СПОСОБИ ВИГОЛОШУВАННЯ ТЕКСТУ:

- текст, написаний цілком заздалегідь, зачитується під час виступу слухачам;

- текст, написаний цілком заздалегідь, читається з пам'яті з частковим використанням рукопису;
- підготовка коротких записів;
- виступ здійснюється без нотаток.

4 ПРАВИЛА ВИСТУПУ:

1. Виділяти важливі слова наголосом (в реченні).
2. Змінювати тональність голосу (підвищувати, понижувати).
3. Міняти темп мовлення (швидко промовляти незначні слова і чітко вимовляти ті, які потрібно підкреслити).
4. Відділяти паузами важливі думки.

ОРАТОР ВИКОНУЄ ОДНОЧАСНО БАГАТО ФУНКЦІЙ:

- думає (виступ – це мислення вголос);
- змушує думати аудиторію (запитання);
- говорить;
- слухає (реакцію аудиторії). Якщо тихо – чому? Якщо шум – чому? Є запитання – які вони? Є репліки – які вони?
- повинен бачити і відчувати аудиторію.

На жаль, досить поширеною є думка про те, що **виступ – це мова** (повідомлення) однієї особи перед багатьма. Однак **виступ – це контакт** оратора і аудиторії, або, як зазначає Алла Коваль – це **діалог** оратора і аудиторії. Діалог цей специфічний: у ньому пропущені репліки однієї зі сторін (слухачів), точніше, ці репліки мовчазні.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРИЛЮДНОГО ВИСТУПУ:

- грамотність мовлення;
- вибір теми (на професійну тематику);
- актуальність теми;
- зрозумілість і дохідливість матеріалу;
- глибина опрацювання;
- вміння відділити головне від другорядного;
- наявність наочності;
- володіння матеріалом (читання чи розказування);
- зацікавлення слухачів – атмосфера в аудиторії;
- виникнення дискусії;
- контакт з аудиторією;
- кількість додаткових запитань і відповіді на них;
- дотримання регламенту;
- вміння зімпровізувати.

КІЛЬКА «ЗАПОВІДЕЙ» ОРАТОРОВІ:

1. Чим більша аудиторія, тим простіша (але не бідніша) мова викладу; чим офіційніший виступ, тим суворіші вимоги до його мовного оформлення.
2. Не захоплюйся довгими реченнями, віддавай перевагу коротким: кожна думка вимагає окремого речення.
3. Не копіюй чужого стилю: не все, що прекрасне в когось, може бути гарним в тебе.
4. Не використовуй багато прикметників і займенників – якнайбільше дієслів.
5. Не піддавайся на провокацію відійти від основної теми.
6. Не починай здалеку – відразу ж «бери бика за роги».
7. Не зловживай технічними засобами.
8. Не розраховуй тільки на свої імпровізаційні таланти – нехай вони будуть додатковим засобом.

2. Види і жанри прилюдних виступів

Найвищим виявом мовної майстерності людини є вміння виступати перед публікою, словом впливати на неї і переконувати її. Цим видом мовної діяльності повинна оволодіти кожна освічена людина, особливо, коли її професійна діяльність вимагає такої майстерності. Звичайно, важко навчати ораторському мистецтву особу, яка вже обіймає високу посаду. Але Дейл Карнегі стверджував, що будь-хто може навчитися виступати, якщо **дуже захоче**, буде **практикуватися** і **виконувати всі вказівки і рекомендації**. Навчитися ораторському мистецтву можна тільки перед масовим слухачем, перед аудиторією.

Часто **хвилювання** заважає виступати.

Але публічний виступ (навіть якщо там тільки 20 чоловік) – це завжди відповідальне завдання, яке пов'язане з певною напругою і хвилюванням. Це неминуче і необхідно.

Ще 2 тис. років тому оратор Цицерон сказав, що дійсно гарний публічний виступ завжди відрізняється схвилюваністю.

Дейл Карнегі говорив: щоб якомога швидше стати гарним оратором, необхідно дотримуватись **4 правил**:

1. Приступайте до занять із сильним бажанням добитися результату.
2. Необхідно чітко знати те, про що ви будете говорити.
3. Тримайтеся впевнено. Говоріть так, наче всі інші – ваші боржники, які зібрались тут, щоб попросити вас про відстрочку. Не треба зайвих жестів.
4. Практика! Практика! Практика!

ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ГОЛОСУ: приємний, вібруючий, спокійний, гарно модульований, низького тембру, щирий, упевнений, інтонаційно забарвлений, виразний, природний.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОГАНОВОГО ГОЛОСУ: гугнявість, різкість та скрипучість, хрипкість, високий пронизливий тембр, плаксивість, невпевненість, тихість, нечутність, безбарвність, помпезність, монотонність.

Залежно від мети, теми, призначення та інших чинників публічного мовлення, виділяють такі його **ВИДИ**:

- академічне красномовство;
- судове;
- соціально-побутове;
- сценічне;
- конфесійне тощо.

Кожен із названих видів має свої **ЖАНРИ**.

Як сказано в давніх риториках: промовець повинен турбуватися про те, що сказати, де сказати і як сказати.

Залежно від змісту, призначення, форми чи способу виголошення, а також від обставин публічний виступ поділяється на такі **жанри**, як доповідь, промова, бесіда, лекція, репортаж:

- **ДОПОВІДЬ.** *Ділова доповідь* містить виклад певних питань із висновками та пропозиціями. Добре, якщо учасники зібрання будуть завчасно ознайомлені з текстом доповіді. *Доповідь звітна* містить об'єктивно висвітлені факти та реалії за певний період життя й діяльності керівника, організації тощо. Може ще бути *наукова, політична*.
- **ПРОМОВА** – це усний виступ із метою висвітлення певної інформації та впливу на розум, почуття й волю слухачів, відзначається логічною стрункістю тексту, емоційною насиченістю та вольовими імпульсами мовця. Буває *мітингова, агітаційна, ділова, ювілейна*.
- **ЛЕКЦІЯ** – одна з форм пропаганди, передачі, роз'яснення суто наукових знань шляхом усного викладу навчального матеріалу, наукової теми, що має систематичний характер. Буває *настановча (вступна), поточна, оглядова (підсумкова)*.
- **ВИСТУП** – спонтанна реакція на щойно почуте від промовця, доповідача;
- **БЕСІДА**, яка повинна бути діловою, змістовною, виваженою, доброзичливою, щирою, толерантною;
- **РЕПОРТАЖ** – повідомлення, розповідь кореспондента (журналіста) з місця події у пресі, по радіо, телебаченню про

важливі події суспільного, мистецького та літературного життя.

3. Універсальні величини усного спілкування

Невербальні засоби спілкування, тобто **інтонація, міміка, жести, пози** тощо мають у діловій розмові часом більше значення, ніж слова. Один з найвідоміших фахівців з цих питань австралієць **Алан Піз** стверджує, що за допомогою слів передається всього **7 %** інформації, тоді як звуковими засобами (разом з тоном голосу, інтонацією і т.і.) – **38 %**, (це *паралінгвістика*), а за допомогою міміки, жестів, поз – **55 %** (це *екстралінгвістика*).

У тих випадках, коли інформація, передана словами (вербальними засобами), не відповідає тому, про що говорять жести, міміка тощо (невербальні джерела інформації), на більшу довіру заслуговує невербальна інформація, тому що жести і пози підпорядковані підсвідомості.

Недарма в навчальних програмах факультетів бізнесу найбільших університетів світу існує курс невербального спілкування, і провідні західні політики і бізнесмени прекрасно володіють невербальними методами.

ДИСТАНЦІЯ (ПРОКСЕМІКА)

Теоретики виділяють *інтимну, особисту, соціальну та офіційну* дистанції, але на практиці існують *близька і далека*. Перша об'єднує інтимну і особисту, друга – соціальну та офіційну.

Інтимна – до 0,5 м.

Особиста – 0,5 – 1 м.

Соціальна – 1 – 3 м.

Офіційна – 3 – 5 м.

Дистанція може залежати від взаємин і статусу співрозмовників, їхньої статі, місця проживання, а також національних особливостей спілкування. Так, у Японії відстані збільшуються через те, що представники цієї країни обмінюються поклонами (найнижчий – *сайкейрей*). Дистанція, яку городянин вважає соціальною, може бути особистою для сільського жителя; дистанція, яку росіянин розглядає як соціальну, збігається з особистою дистанцією американця. Виділяють контактні і неконтактні нації.

ПОГЛЯД

Кількасекундний контакт поглядом при зустрічі необхідний для встановлення довірчих стосунків, але затримка погляду на очах співрозмовника говорить про бажання домінувати.

У цілому протягом бесіди психологи радять зустрічатися поглядом із співрозмовником приблизно **2/3** від усього часу спілкування.

Під час ділової розмови краще дивитись на уявний трикутник на чолі вашого співрозмовника і не опускати погляд нижче його очей. Такий напрямок погляду створить у партнера враження, що ви налаштовані на справи.

Якщо співрозмовник часто відводить погляд вбік – він або нервує, або нудьгує, тому хоче швидше закінчити нецікаву для нього розмову.

Якщо погляд співрозмовника спрямований на підлогу, значить, він відчуває страх і хоче піти.

Якщо співрозмовник вміло спрямовує свій погляд, то реакцію своїх зіниць він навряд чи зможе контролювати.

Довіряйте несподіваним жестам більше, ніж словам, погляду – більше, ніж жестам, реакції зіниць – більше, ніж напряду погляду.

У стані радісного збудження зіниці стають у чотири рази більші, ніж звичайно. І навпаки, у пригніченому стані, при виникненні невдоволення, а особливо, ненависті, - помітно звужуються. Торговці з Туреччини і Китаю давно використовують знання цієї закономірності.

Посмішка

Посміхнувшись один одному при зустрічі, співрозмовники таким чином позбуваються ніяковості перших хвилин і створюють ґрунт для більш упевненого і спокійного спілкування. Однак посмішка може бути не тільки дружньою, але й іронічною, глузливою, презирливою, підлесливою тощо.

Посмішка не повинна суперечити ситуації спілкування, не повинна повністю розходитися з вашим внутрішнім станом. Наприклад, посмішка на обличчі співрозмовника, який нападає або відчайдушно захищається, свідчить про те, що ця людина нещира.

Щільно стулені губи свідчать про відлюдькуватість.

Опущені куточки рота – ознака поганого настрою.

Вигнуті губи характеризують свого власника як скептичну і саркастичну людину.

4. Комунікативні ознаки культури мовлення.

1. Нормативність мовлення. Це найголовніша особливість, ознака мовленнєвої культури, в якій знаходить вияв сформоване у кожного вміння всебічно користуватися мовою в її соціально усвідомлених і усталених формах, кожна з яких має статус літературної норми.

Мовна норма – сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови й суспільства, як головна категорія культури мови і важливе поняття загальної теорії мови. Вияв окремої мовної норми

полягає в дотриманні й реалізації в усному й писемному мовленні певної історично усталеної одиниці літературної мови.

Основні різновиди мовних норм: Див. лекція 1.

2. Змістовність, яка передбачає глибоке осмислення теми й головної думки висловлювання, докладне ознайомлення з наявною інформацією з цієї теми; різнобічне та повне розкриття теми, уникнення зайвого.

3. Багатство, що передбачає використання різноманітних засобів вираження думок у межах відповідного стилю, уникнення невиправданого повторення слів, однотипних конструкцій речень. Багатство мовлення, яке найбільше визначається кількістю слів у мові, усталеністю їх лексичних значень і морфемно-морфологічних форм, розгалуженістю синтаксичних конструкцій і т.ін., слугує, крім іншого, матеріалом для стилістичних спроможностей мови, основою мовленнєвого мистецтва.

Багатство мови (відповідно, і багатство індивідуального мовлення) найповніше виявляється тоді, коли мовці всебічно урізноманітнюють усе сказане й написане ними.

Синонімічне поняття – **різноманітність** мовлення, хоча багатству мовлення протиставляється бідність, а різноманітності – одноманітність.

Багатство мовлення окремої особи – це одночасно:

- різноманітність мовлення;
- стилістична багатовалентність, якнайширша об'ємність і вміле використання мовних засобів;
- колективно-нормативне і водночас індивідуальне інтонування висловлюваного усно;
- усталене писемне оформлення думки.

Висловлюватись треба так, щоб думкам було просторо, а словам – тісно.

Багатство мовлення твориться не кількістю слів, а кількістю значень.

Не кількість, а сила слова будує думку.

4. Точність, яка великою мірою залежить від глибини знань та ерудиції особистості, а також від активного словникового запасу. Виражаючи власні думки, слід добирати слова, які найбільш відповідають висловлюваному змісту. Точність мовлення – одна з визначальних комунікативних ознак мовлення, яка найбільше пов'язана з його нормативністю, правильністю і логічністю.

Точність мовлення – це повна відповідність, узгодженість висловлюваного з певними матеріальними та ідеальними реаліями життя; точність мовлення полягає в тому, щоб кожне реалізоване речення, його значеннєва сутність, будь-яке поєднання речень правдиво, реалістично передавало зміст висловленого і особистісне поняттєво-почуттєве

сприймання його мовцем. Точності мовлення протистоїть його неточність, яка спричиняється неточністю мислення. Мовленнєва неточність пояснюється незнанням подробиць описуваного або неглибоким знанням мови. Точність мовлення передбачає чітку відповідність слів тим поняттям, уявленням, предметам, діям тощо, які вони позначають.

Отже, неточність, нестилістичне поєднання слів у мовленні найчастіше виникає через нерозуміння мовцем справжнього (точного) лексичного значення слів, оскільки усі слова в кожній сучасній розвиненій мові (навіть абсолютні синоніми) неоднакові стилістично – за емоційним забарвленням, за частотністю і сферою вживання.

Точним можна назвати таке мовлення, в якому вжиті в контексті слова цілком відповідають їх мовним значенням – значенням, що закріпилися за словом у мові на даний період її розвитку.

Точність досягається:

- знанням предмета мовлення;
- знанням мови, мовної системи, усіх її рівнів, оволодінням стилістичними ресурсами, мовними засобами вираження емоційності та ін.;
- умінням згодити знання про предмет зі знанням мови.

5. Виразність, для досягнення якої слід виділяти найважливіші місця свого висловлювання і виражати власне ставлення до предмета мовлення. Ця якість найбільше залежить від особи мовця, його ерудиції, знання мов, мовленнєвих умінь і навичок.

Виразальні засоби – це насамперед засоби художнього мовлення і засоби звукового мовлення, а також образність мовлення (вживання слів і словосполучень у незвичному, метафоричному значенні, що дає можливість образно, художньо відтворювати дійсність). Виразальні засоби можуть бути образними і необразними.

Виразність мовлення включає такі засоби, як інтонація, логічний наголос, звукове оформлення тексту, емоційно забарвлені слова і вирази.

Виразність мовлення досягається за таких умов:

- самостійність (а не за шпаргалкою) мовлення мовця;
- інтерес мовця до того, про що він говорить чи пише;
- добре знання мови й виразальних засобів;
- досконале володіння стилями мовлення;
- систематична мовна практика;
- свідоме бажання мовця говорити або писати виразно;
- розвинутий хист, “чуття” мови.

6. Доречність та доцільність, яка залежить насамперед від того, наскільки повно й глибоко людина оцінює ситуацію спілкування, інтереси, стан, настрої адресата. Крім цього, треба уникати того, що могло б уразити, викликати роздратування у співбесідника, і вказувати на помилки співрозмовників у тактовній формі. Реалізується доречність тоді, коли

певні ресурси мови, її фонетичні, лексичні, фразеологічні й граматичні засоби повністю відповідають умовам і меті кожного окремого вияву мовлення, використовуються доцільно й ефективно.

Мовлення може вважатись доречним тоді, коли мовець щоразу максимально враховує такі чинники:

- конкретні умови висловлювання;
- мету висловлювання;
- адресата мовлення;
- конкретну мовленнєву ситуацію, контекст;
- психологічний стан учасників спілкування, їх загальну і спеціальну підготовку, кругозір, вік, стать тощо

Доречне мовлення ґрунтується на нормативності, етичних і естетичних комунікативних якостях усного й писемного висловлювання, однаково стосується діалогічної і монологічної форм мовлення. Доречність мовлення якнайбільше досягається особистісними якостями мовця, його загальною і мовленнєвою ерудицією, спроможністю висловлюватися вмотивовано, обґрунтовано, отже, й доречно, доцільно.

Навичок доречного мовлення можна набути за таких умов:

- якщо усвідомити необхідність коригувати мовлення для його доречності;
- якщо володіти мовленнєвою етикою – діловою, науковою, педагогічною, розмовною і т.ін.;
- якщо мати високу загальну культуру і якщо норми етики будуть переконанням, а ввічливість, повага до людей будуть органічними почуттями, а не лише правилами доброго тону.

7. Стислість, яка передбачає уникнення зайвих слів та надлишку інформації, які перешкоджають сприйняттю основної думки висловлювання. Стисле мовлення малослівне за обсягом, сконденсоване, словесно ущільнене, але не протиставлене мовленню простому. Обидві ознаки мовлення – простота і стислість – синонімічні, споріднені комунікативні якості мовлення, тому розмежовуються тільки частково.

Неправильно:

Треба надати допомогу.

Треба відчувати повагу до старших.

Правильно:

Треба допомогти.

Треба поважати старших.

Основний сенс стислого мовлення – щоб мінімумом слів передати якомога більше значень, потрібну інформацію. Потрібно уникати тавтологічних словосполучень, які перевантажують і знебарвлюють мовлення.

8. Логічність висловлювання забезпечується чітким причиново-наслідковим зв'язком окремих думок та послідовністю їх наведення з використанням (при потребі) певної доказової бази тощо. Логічність мовлення найбільшою мірою визначається повною відповідністю сказаного чи написаного певним реаліям життя, передбачає правильність

мовлення, розумність, які втілюються в літературно-нормативних формах слів, у структурах речень, словосполучень тощо.

Приклади алогічних словосполучень:

привітати з досягнутими успіхами;

обговорювали підсумки проведених виборів;

треба розглянути внесені пропозиції;

потрібно звернутись до офіційних документів;

на долонях рук, місяць жовтень; моя власна думка; моя автобіографія.

Причинами помилок у логіці викладу можуть бути:

- поєднання логічно несумісних понять: *жахливо добрий, страшно гарний;*
- введення у фразу зайвих слів: *відступити назад, моя автобіографія;*
- підміна особової форми дієслова активного стану стилістично неправомірною формою зворотньо-середнього стану або навпаки: *вибачте мені – вибачаюся, перестань нервувати – перестань нервуватись;*
- неправильна побудова ряду однорідних членів речення, коли змішуються родові та видові поняття: *письменники і поети, молодь і громадяни;*
- неправильне утворення аналітичних граматичних форм: *буду писав, сама найдорожча, дещо грубуватий;*
- неправильна координація між складним підметом і дієслівним присудком: *дехто з нас знали, сто один учень купили;*
- порушення порядку слів у простому реченні або порядку розташування компонентів складного речення: *гнів викликав біль – біль викликав гнів; він знайшов книжку у бібліотеці, яку давно хотів мати;*
- недоречне вживання дієприслівникових зворотів замість підрядних речень у конструкціях, в яких дію присудка і дію, зазначену у звороті, виконує не один і той же підмет: *принісши цю книжку, йому дозволили взяти іншу;*
- неправильне використання сполучних засобів у реченнях;
- порушення смислового зв'язку між окремими частинами тексту;
- неправильний поділ тексту на логічні його частини (на письмі – неправильне виділення абзаців);
- відсутність у тексті чіткої тричленної структурної побудови (вступ, основна частина, висновки) або інформативна недостатність якоїсь частини.

Отже, логічність – поняття як загальнономовне, так і індивідуально-мовленнєве, що залежить від способу мислення, рівня знань, у тому числі й життєвого досвіду людини.

9. Аргументованість, яка досягається доречним використанням доказової бази висловлювання (доказами, тобто аргументами, можуть бути

певні цифри, дати, доведені факти, погляди визначних дослідників певної галузі знань тощо).

10. Чистота: якщо у мовленні немає порушень лексичних, стилістичних, орфоепічних та інших норм, воно вважається чистим. Чисте мовлення – таке, в якому немає нелітературних елементів, виявляється вона в орфоепії, у слововживанні та в інтонаційному аспекті.

Мовлення засмічується просторічними словами (мають знижений колорит), жаргонізмами, діалектною лексикою, канцеляризмами і професіоналізмами (крім офіційно-ділового і професійно-виробничого стилів), лайливими і вульгарними словами, недоречно вжитими іншомовними словами, словами-паразитами.

Чистота мовлення – це його естетичність, а краса ніколи не втомлює, не набридає, зокрема тому, що вона змінюється відповідно до ситуації, а отже, й до потреб спілкування.

11. Достатність і ясність мовлення. Достатнім є мовлення, яке не викликає запитань щодо його змісту, зрозуміле для співрозмовника без додаткової інформації, не залишає нез'ясованим жоден аспект розмови.

Ясне, тобто зрозуміле мовлення теж характеризується доступністю його змісту і форми, а отже, виразністю суті думки і засобів її реалізації в усній чи писемній формі (засобів лексичних, емоційно-експресивних, структурно-логічної організації фрази) тощо.

Достатність і ясність мовлення залежить як від суто мовної його структури, так і від численних позамовних обставин спілкування (усного чи письмового) – від психологічної сумісності / несумісності співрозмовників, спорідненості / неспорідненості виду діяльності, рівня освіченості (поінформованості) щодо теми спілкування, ординарності / неординарності ситуації спілкування тощо.

12. Етичність і естетичність мовлення.

Етичним вважається тільки таке мовлення, яке відповідає ustalеним у суспільстві позитивним нормам поведінки. Етичність мовлення ґрунтується на загальнолюдських і національних засадах, відображає найкращі риси українського народу.

Естетичним є мовлення, яке сповнене краси у колективному (груповому) і в індивідуальному вияві та сприйманні.

Естетичність і неестетичність як особливі поняття й елементи розумово-почуттєвої сфери людини значною мірою стосуються мовної і мовленнєвої семантики, яка закріпилась за словами й сприймається в межах окремого слова чи речення, тексту. Розрізняють слова з позитивним змістом і слова, з якими пов'язані певні негативні асоціації мовців (негативних більше, оскільки позитив ми сприймаємо як норму). Естетичне в мовленні одночасно є витвором, породженням і соціальним, і індивідуальним.

Фонетико-граматичний склад мови сам по собі рівноцінний з погляду етичного й естетичного. Неетичність і неестетичність сказаного чи написаного сконцентровується у семантиці багатьох слів, висловів, про ритмомелодіку фрази, її інтонування.

Етичність й естетичність мовлення найповніше виявляються в мовленнєвій стилістиці, яка має в своїй основі усталені норми літературної мови. Порушення цих норм, усе випадкове в мовленні (крім найбільш вдалих оказіоналізмів), як правило, несумісне з мовленнєвою культурою, з її етикою й естетикою.

13. Образність мовлення. Це спосіб передавання певних понять через художні образи, якими відтворюється не зовсім звичне бачення, сприймання людиною навколишнього світу і себе в ньому. Найповніше образне мовлення реалізується в художньому стилі мовлення.

Образне мовлення звичайно стосується емоційної сфери людини, позитивно чи негативно налаштовує її щодо інших, спонукає до словесної відповіді, певної фізичної дії, роздумів, міркувань. Воно протиставляється мовленню звичному, нетропеїчному, позбавленому переносності, образності.

Творці образно-художнього мовлення створюють свою художню модель життя в різних його виявах, типізують зображуване, індивідуально-особистісне перетворюють на узагальнене. Так з'являється певний художній образ з його типовими ознаками – поняттями і мовними формами. Образність художнього мовлення досягається широким використанням метафоризації, яку створюють тропи (епітети, порівняння, метафори, метонімії, синекдохи).

14. Милозвучність мовлення (евфонія). Ця якість мовлення досягається переважно лексичними й фонетичними мовними засобами. Винятково важливими й прямими елементами мовленнєвої евфонії є **евфемізми** – слова чи сполучення слів, якими замінюють точні назви з негативним, непристойним чи неприємним емоційним забарвленням. Досить часто евфемістичними тенденціями спрощується, отже й полегшується, фонетичне звучання слів. Деякі евфемізми породжені мислено-мовленнєвим табу.

Евфонія мовлення найчастіше створюється такими мовними одиницями:

- певними словами, сполученнями слів. реченнями, котрими гармонійно відтворюється позитивний мовно-почуттєвий стан людини;
- стилістично вдалим використанням певних фонетико-звукових ресурсів мови, якими може створюватись мелодійність звучання, образність висловлюваного.

Евфонії сприяють:

- спрощення в групах приголосних;

- вставлення голосного між приголосними (*вікно – вікон, весни – весен*) чи приголосного між голосними (*навук, героїка*);
- додавання додавання голосного на початку окремих слів: *іржа, імла, вухо, вулиця*;
- зникнення початкової фонемі: *голка, гра, Гнат*;
- вставлення між приголосними голосного звука з метою усунення збігу приголосних: *огнь → вогонь*;
- явище дисиміляції (розподібнення): *хто* із *кѣто* (два проривні → фрикативний + проривний).

Висновки.

Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу комунікації; воно має багатогранну структурну і комунікативну специфіку, свої особливості порівняно з писемним мовленням, функціонує в багатьох різновидах у всіх сферах нашого життя. Усне мовлення – це слухове сприймання певної інформації. За допомогою усного мовлення спілкування і обмін думками відбувається безпосередньо між людьми.

Література.

Гетьман М. А. Основи риторики. – К., 1988.

Карнегі Д. Як здобувати друзів і впливати на людей. – К., 1996.

Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. Н.Д.Бабич. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2006. – 496 с.

Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування. Навч. посібник. 2-е вид. К.: Каравела, 2005. – 352 с.

Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посібник. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 360 с.

Пентиліук М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 224 с.

Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1989.

Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник. За програмою МОНУ. 4-те видання. – К : Алерта, 2014. – 696 с.

Запитання.

Які існують основні форми спілкування?

Перелічіть види і жанри прилюдних виступів.

Які основні етапи підготовки до прилюдного виступу?

Що належить до універсальних величин усного спілкування?

Які основні комунікативні ознаки культури мовлення?